

Sammendrag

Avhandlingens tema er det norske rettsvesens håndtering av voldtektssaker og ivaretagelse av voldtektsorfres seksuelle medborgerskap, herunder retten til kroppslig autonomi og frihet fra seksuell vold (Richardson 2000). Rettssystemet er et åsted for samtaler og diskursiv kamp om hvilke seksualpraksiser som skal regnes som skadelige og straffbare og dermed offentlige, politiske og rettslige anliggender, og hvilke som skal regnes som normale og utenfor strafferettens virkeområde. Det undersøkes hvordan fremførelsen av fortellinger, følelser og roller virker sammen i rettsvesenets håndtering av voldtektssaker. Særlig analyseres det hvordan voldtektsorfres tilgang til seksuelt medborgerskap påvirkes av følelsesmessige og normative vurderinger av kjønn, seksualitet, etnisitet og rom.

Avhandlingen trekker veksel på teoretiske perspektiver fra medborgerskapsteori, følelsessosiologi og mikro-sosiologi. Datamaterialet er hentet fra observasjoner av 15 rettssaker, ti kvalitative intervjuer med forsvarsadvokater og 176 rettsavgjørelser fra norske lagmannsretter fra 2011 og 2012.

Tre av avhandlingens artikler er publisert/antatt i vitenskapelige tidsskrifter. Den første artikkelen handler om hvordan følelser kan brukes som analytisk verktøy i forskningen på normer i det rettslige rommet. Ved hjelp av auto-etnografisk metode undersøkes hvordan forskeres følelser under feltarbeidet kan være en inngang til å forstå relasjonene de inngår i. Teoretisk konseptualiseres følelser som *interaksjonistiske effekter*, som innebærer at de analyseres sosiologisk som formet av sosiale relasjoner og av den romlige konteksten de inngår i (Bitsch 2018, Bondi, Davidson, og Smith 2007, Copp og Kleinman 1993, Hochschild 1979, 2003). Med utgangspunkt i feministisk interaksjonisme drøfter artikkelen hvordan følelser som ubehag og utenforskap kan brukes til å forstå maktrelasjoner mellom forsker og forskningsdeltaker.

I den andre artikkelen, som bygger på observasjons- og intervjudata, analyseres ulike praksiser for utøvelse av forsvarsadvokatrollen, samt hvordan følelser og narrativer om kjønn og seksualitet påvirker disse (Bitsch, upublisert manuskript, 2018). Studien utvikler en firedelt idealtypologi for måter å iscenesette og utøve forsvarsadvokatrollen på. Et sentralt funn er at forsvarsadvokatene følelsesmessig og juridisk rangordner ulike sakstyper, og at dette påvirker deres opptredener i retten og samarbeidet med klientene. Artikkelen bidrar med et langt mer sammensatt bilde av forsvarsadvokaters yrkespraksis enn det som er beskrevet i eksisterende feministisk forskning. Der tidligere forskning fokuserer på forsvarsadvokaters aggressive krysseksaminering av ofre i retten, indikerer observasjoner av rettssaker og kvalitative

intervjuer at advokatene bruker langt mer subtile teknikker for å undergrave fornærmedes troverdighet i Norge i dag. I strid med den offisielle rettslige ideologien som foreskriver at jurister ikke skal la seg styre av følelser (Bergman Blix og Wettergren 2016, Flower 2014, Wettergren og Bergman Blix 2016) viser avhandlingen at advokatene ikke alltid klarer dette. Når forsvarsadvokater føler sympati med ofrene eller antipati for klientene fremstår de for eksempel som uengasjerte eller nølende i retten. Samlet illustrerer dette forholdet mellom følelser og rettsikkerhet, samt betydningen av å fremstå med en respektabel sosial identitet for å få rettsstatens beskyttelse og rettslige aktørers sympati.

Avhandlingens tredje artikkel (samforfattet med Marit Elisabeth Klemetsen) undersøker hvilke legale og ekstra-legale faktorer som påvirker straffeutmåling i voldtektssaker, såsom lovanvendelse, lovendringer, samt omstendigheter ved hvor voldtekten er begått og av hvem (Bitsch og Klemetsen 2017). Med utgangspunkt i teorier om seksuelt medborgerskap undersøker studien den rettslige og normative rangordningen av voldtektssaker ved hjelp av en multivariat regresjonsanalyse av straffeutmålingspraksis i 176 rettsavgjørelser fra norske lagmannsretter (2011–2012).

Avhandlingens fjerde og siste artikkel analyserer den rettslige konstruksjonen av ofre og overgripere i to utvalgte rettsavgjørelser, nærmere bestemt hvordan en overfallsvoldtekt begått av en person med majoritetsbakgrunn forstås som vesensforskjellig, og mindre alvorlig, sammenlignet med en tilnærmet lik forbrytelse begått av en person med minoritetsbakgrunn. Ved hjelp av et analytisk skille mellom såkalt stigmatiserende skam og reintegrerende skam (Braithwaite 1989) analyserer artikkelen hvordan overgrep begått av minoritetsmenn konstrueres som forbrytelser som bryter grunnleggende med norske verdier og kultur. I likhet med avhandlingens øvrige artikler ligger det i denne artikkelen et implisitt fokus på hvordan følelser og stereotyper påvirker vurderinger av ofre, overgripere og straffverdighet, og et eksplisitt fokus på hvilke konsekvenser dette får for voldtektsfres tilgang til seksuelt medborgerskap (Richardson 2000, Weeks 1998).

Den rettslige behandlingen av voldtekt eksponerer den symbolske verdien som tillegges kvinner som bærere av nasjonens renhet og ansvarlig seksualitet. Dette avgjør hvorvidt de får tilgang på seksuelt medborgerskap. Slik skaper den norske staten et samfunn der noen borgere får høre til, mens andre ekskluderes. Straffeforfølgelse, eller mangelen på samme, regulerer dessuten borgernes tilgang på seksuelle rettigheter i ulike fysiske og sosiale rom. Det er denne prosessen som utgjør «voldtektens geografi», som er en sosial prosess som peker på at nasjonale fellesskap konstitueres av kjønn, seksualitet og etnisitet. Borgernes

tilgang til rettsstatens privilegier er betinget av at de tilpasser seg normative vurderinger av hvordan man skal iscenesette seg selv som et aktverdig medlem i samfunnet.